

הערות והארות
בתורת מרן האור לציון יתקבלו במייל
a7205308@gmail.com

גליון 76
פרשת לך לך
תשפ"ז

לתרומות והנצחות
ומסירת שמות לברכה והצלחה
a7205308@gmail.com

אור מציון

השיעור השבועי
מרן הגאון רבי בן ציון אבא שאול שליט"א
בית הכנסת אוהל רחל
רחוב פולנסקי ירושלים

מורינו הגאון רבי בן ציון אבא שאול שליט"א
ראש ישיבת אור לציון ירושלים

דין "בריה" באיסורים ובברכות

דרך א' - החשיבות שיש לבריה מחייבת אפילו בפחות מכשיעור

דהנה בגמ' בשבועות כתוב שהנשבע שלא לאכול מכר פחות מכזית, אם אכל חייב מלקות, ואפילו שאסר עצמו בלשון אכילה, והרי לא אכל כשיעור כי אכילה זה בכזית, מסבירה הגמ' כי לאחר שנשבע על ככר זה אחשיבה והוי כמו בריה שלוקה עליה בפחות מכשיעור.

האופן הפשוט להסביר את הגמ', שבאמת הוא נתן לזה חשיבות ע"י העמדת שבועתו, ולכן זה באמת נחשב אכילה. ויוצא מזה, שההגדרה של בריה שחייבים עליה, היא מחמת שזה דבר חשוב.

[א.ה. ולפי"ז לא מיושב הקושיה מאי שנא חלב מגיד הנשה]

דרך ב' - אמירת התורה לאסור דבר מסוים זה היא שאוסרת בריה פחות מכזית

אך התוס' בחולין (שם) למדו בגמ' שם, דהוא לוקה מחמת שעבר על שבועתו, כי הוא אמר שלא יאכל את זה ועבר על שבועתו, ומה שאמר לשון של אכילה אין בזה נפק"מ כי הרי הוא עצמו הגדיר שהאכילה שלו היא כשיעור הככר הזה, ולכן לוקה כשאכל את הכיכר, ולפי"ז לא מובן מה הדימוי לבריה.

אך הביאור הוא, שזה גם ההסבר בבריה, שהרי התורה אמרה שאסור לאכול שרץ העוף, והוא אכל את מה שהתורה אסרה ולכן לוקה, כי לאחר שהתורה אסרה את זה להדיא אז הכוונה היא שחייבים על שיעור כזה גם אם אין בו כזית, כמו שאמירה של אדם אוסרת עליו גם פחות מכזית. ולפי"ז מבואר הטעם שגיד הנשה נחשב לבריה, כי התורה אסרה לאכול גיד, והאיסור אומר שאסור לאכול גם אם הוא פחות מכזית, ואין נפק"מ בזה שבאמת הוא לא דבר שלם. משא"כ חלב ונבלה התורה לא אסרה את החלב כדבר מסוים, אלא כל החלב קרוי חלב, ולכן רק בכזית לוקה.

הר"ן מחלק באופן נוסף, שרק גיד הנשה הוא נחשב משהו מסוים, אבל חלב ונבלה אין להם שם למשהו מסוים, ולכן רק לגבי גיד יש חשיבות של בריה.

הטעם שבריה אינו בטלה בשישים תלוי בהנ"ל

ולפי ביאור התוס' קשה להבין למה לבריה אין ביטול בשישים, הרי מה שהתורה אסרה את זה בפני עצמו הוא סיבה לאסור אפילו פחות מכזית, אך אין בזה טעם למה שלא יתבטל בשישים כמו שאר איסורי התורה. ורק לפי המהלך הראשון שנתבאר שלבריה יש חשיבות, מובן מאוד למה אינו בטל לעולם.

מקור דין בריה - מלקות על שרץ כל שהוא

בכל התורה שיעור אכילה הוא בכזית, הן במצוות כגון מצה וקדשים, והן בעבירות, מלבד מקומות מסוימים כמו ביום כיפור שלא נאמר לשון של אכילה וכל והענין הוא ביתובי דעתא, ולכן יש לו שיעור אחר.

אמנם בשרצים יש חומרא מיוחדת, שבריה אפילו פחותה מכזית אסורה, ואם אכל לוקה, כי יש חשיבות לבריה. הגמ' מסתפקת אם אכל בריה שחסר בה דברים שמעכבים את הנפש, כגון נמלה ללא רגליים, האם זה עדיין נחשב בריה.

ורבי שמעון מחדש (מכות יג.) שכמו שבריה אסורה לגבי שרצים ה"ה לגבי שאר איסורים, כגון שאכל חיטה שלימה מטבל לוקה אף שאין בו כזית. אמנם חכמים חולקים, שרק בבעלי חיים שזה בריה שיש בה חיות יש את המעלה של בריה, ולא בשאר דברים.

בריה לא בטלה לעולם

הגמ' לומדת מזה הלכה נוספת, דהנה המשנה בחולין (תחילת פרק גיד הנשה) כותבת שאם התערבב גיד הנשה בשאר גידים המותרים, אם מכירו צריך להוציאו, ואם אינו מכירו אפילו במאה הוא אסור. והגמ' מקשה (חולין צח:) אמאי לא יהיה בו ביטול ברוב, ומתרצת (שם צט.) שבריה שאני, שלא נאמר בו דין ביטול ברוב. ומבואר בראשונים שיסוד הענין הוא מה שנאמר בשרצים, שחייבים על בריה אפילו שאין בה שיעור, ומזה למדו שגם אינו בטל ברוב.

[הר"ש מצא בירושלמי שיש ביטול לבריה בתתק"ס, אמנם הר"ן מאריך שאין לבריה ביטול לעולם, וכך ההלכה].

קושיית הראשונים למה גיד הנשה נחשב בריה

דבר זה שגיד הנשה הוא נחשב בריה יש בזה חידוש, כי אינו בריה של חיות בפני עצמו, אך התחדש שכיון שהוא מגיע מבריה שהיא בעל חי, ואת זה התורה אסרה, יש לו תורת בריה.

והתוס' (חולין צו.) והראשונים הקשו, דמצינו לגבי חלב שבטל בשישים, ומאי שנא מגיד הנשה, הרי שניהם זה לא בעל חי שלם אלא חלק מבעל חי. ובפרט שגיד הנשה לפי ההלכה אינו באמת איבר בפני עצמו, אלא הוא חלק מגיד, ולמה זה מוגדר כבריה.

ובראשונים יש שתי דרכים בביאור הענין של בריה.

ולפי דבריהם יוצא שהבבלי לא חולק, וא"כ הלכה כהירושלמי שמברכים על זה ברכה אחרונה. וזה חידוש, שהרי לגבי איסורים הלכה כרבנן שבריה נחשבת רק דבר שיש בה חיות, וזה סיבה נוספת לפסוק דלא כהירושלמי.

מסקנת ההלכה ופרטי הדין לגבי ברכות

להלכה פוסק מרן השו"ע לא לאכול לכתחילה בריה שלא להיכנס לספק, אך אם אכל כבר לא יכול לברך.

ויש בזה הרבה נפק"מ, כגון ברימון כל גרגיר נחשב בריה, וכן בענבים כל ענב הוא בריה, ואפילו אם אוכל צימוק זה נחשב בריה. ומרן רבינו האור לציון זלה"ה כתב שגם פלח של תפוז נחשב לבריה. וכן ביצה של יונה נחשבת לבריה. אך דברים ממעשה ידי אדם לא נחשבים בריה.

אמנם נראה, דאף לפי הצד שמברכים ברכה אחרונה על בריה, ומברכים על רימון על העץ, גם להסוברים שבעלמא ברכת על העץ היא דאורייתא, החיוב ברכה בבריה אינו דאורייתא, כי לא שבע מזה ואיך שייך לחייבו מדאורייתא, ורק מדרבנן חייבו בבריה.

חידוש הגר"ח שהזכרת גשמים היא חלק מגוף התפילה

אמירת ותן טל ומטר מעכבת, ואמנם מפורש בגמ' שיכול לאומרה בשומע תפילה. הגר"ח מבריסק הגדיר שהזכרת גשמים הרבה יותר מעכבת מאמירת יעלה ויבוא בר"ח, כי החסרון של בקשת גשמים הוא חסרון בגוף התפילה, אך יעלה ויבוא זה רק הזכרה ואינו חלק מהתפילה.

ונפק"מ בזה, מי ששכח להזכיר גשמים במנחה של ערב שבת, ונזכר בשבת, האם יתפלל פעמיים ערבית. והנה לגבי יעלה ויבוא ששכח במנחה של יום שישי, נחלקו הראשונים אם יתפלל ערבית פעמיים (כששבת לא חל בר"ח) או לא, ולכן צריך לחזור עם תנאי של נדבה. אך לגבי מי ששכח להזכיר בקשת טל ומטר אמר הגר"ח שלכו"ע צריך להתפלל שתיים בשבת, כי זה לא נחשב שהתפלל בערב שבת, וכמו מי שבמנחה של ערב שבת דילג על ברכת על הצדיקים שבדאי צריך לחזור אפילו שבשבת לא מזכירים את הברכה הזאת, כי תפילתו של ערב שבת לא נחשבת כלל.

ואף שהדברים מאוד מסתברים, יש לתמוה קצת איך מועיל להשלים בשומע תפילה, הרי אם זה חלק מהתפילה צריך לאומרה במקומה. ובאמת יש ראיות שהגר"ח חולק על הגר"ח. ואכמ"ל.

אמנם הביאור הלכה (ק"ז, ה) כותב שאם החסיר חלק ניכר בברכה, כגון שחיסר בברכת גאל ישראל את ענין הגאולה, יכול להשלים בשומע קולנו את מה שהחסיר. הרי שהוא סובר שגם חלקים מהתפילה אפשר להזכיר בשומע תפילה, ולפי"ז אין מקום לתמוה על הגר"ח. ובאמת הדברים מחודשים, וביותר מה שמחדש שם שמי ששכח אתה חוננתנו יכול להזכיר בשומע תפילה, אפילו שאין זה בקשה בלבד אלא גם שבח.

במה שנתבאר שבריה לא בטלה, לגבי תולעים אין לזה כ"כ משמעות, כי זה תמיד ניכר בפני עצמו, ורק צריך לבדוק ולמצוא את התולעת, אך לגבי גיד הנשה הרי שאר גידים מותרים ואם נתערבו אי אפשר להבחין מהו גיד הנשה, ונתחדש שבריה לא בטלה. אך אם נתערב תולעת בתוך תבשיל, ולא ניכר הבריה כלל, צריכים להגיע לחידוש שבריה לא בטלה והתבשיל ייאסר מטעם זה [אא"כ נאמר שהתולעת נמחית בתבשיל, ובשיעור הקודם הובא נידון בזה].

חידוש הפלתי שתולעים הם בריה שאין תחילתו איסור

הזכרנו בשבוע שעבר, שבשו"ע (סי' ק') מפורש שכל האיסור של בריה הוא בדבר שתחילתו באיסור, ולכן הפלתי חידוש שתולעים אין בהם דין של בריה, כיון שהיו מתחילתם בתוך הפרי מותרים, ורק לאחר שפירשו נאסרו.

אמנם לפי דברי התוס' קשה לומר שתולעים לא נחשב תחילתו באיסור, כי הרי התורה אסרה את התולעת הזאת וזה עצמו מחשיב לבריה, וגם לפי הצד שבריה לא חשיבות קשה להבין, כי המהות של התולעת הייתה מתחילתה [וכמו שנתבאר בשיעור הקודם].

מחלוקת הראשונים אם בריה מחייבת ברכה אחרונה אף שאין בה כזית

הנה דעת ר' שמעון שגם בחיטה נאמר הדין של בריה ולוקים עליה בכל שהוא, אך אנו פוסקים כרבנן שרק בריה של נשמה נחשבת בריה.

אמנם בירושלמי מסופר שרבי יוחנן אכל זית ובירך אחריו ברכת על העץ, והיה רבי חייא בר אבא מסתכל עליו בתימה, אמר לו זה בריה ומברכים עליו אפילו שאינו כזית.

ובבבלי מופיע סיפור דומה, לאחר שהגמ' אומרת שהשיעור הוא כזית, מקשה הגמ' שרבי יוחנן אכל זית כבוש ובירך אחריו על העץ, ומתרתצת הגמ' שרבי יוחנן אכל זית יותר גדול שגם לאחר הוצאת הגרעין נשאר כזית.

ונחלקו הראשונים אם הבבלי והירושלמי חולקים, או שזה היה שתי סיפורים. דעת התוס' שיש כאן מחלוקת, ודעת הבבלי שאין מברכים על בריה, וא"כ הכלל שמחלוקת בבלי וירושלמי הלכה כהבבלי, כי הם בתראה.

אמנם הרא"ש והרשב"א מצדדים שהיה שני מעשים, ורבי יוחנן בבבלי מדובר שאכל זית ללא גרעין, ואין בו מעלת בריה, אך הסיפור בירושלמי היה שהביאו לפניו זית עם גרעין ולכן היה בו מעלה של בריה. ויש בזה גם שני דרכים בראשונים, האם מדובר שאכל גם את הגרעין ולכן זה נחשב בריה, או שמחמת שהביאו לפניו עם גרעין ואכל את בשר הפרי נחשב שאכל בריה.

דברי חיזוק

החשיבות של מעשה במקום הנכון

אפשר להרויח ע"י תפילה לה', כמה סבל היה אפשר לחסוך ע"י תפילה. כל עבודה רוחנית בונה את האדם.

וכאן המקום להגיד דבר נחוץ ומעורר. אנחנו רגילים בתת מודע במשנה באבות, לפום צערא אגרא, כששואלים אנשים כמה אדם הוא צדיק, הם מסתכלים כמה הוא סובל, וזה דבר נכון, אך ממש לא לגמרי. נח עשה פעולה קטנה, להקריב קרבן זה דבר מאוד קל, איך נעשה כזה תוצאה עצומה. התשובה היא, כי הוא עשה את הדבר הנכון בזמן הנכון.

החלק הראשון של הפרשה מאוד עצוב, ירד מכול לעולם, הרשעים הצליחו להרוס את כל היקום. הכח של חטא לקלקל את העולם הוא נורא ואיום.

החלק השני של הפרשה הוא שמח, הלך יהודי גדול מאוד, והקריב קרבן לפני ה', וקיבל תוצאה עצומה - ברית מהקב"ה שלא יהיה לעולם מכול, זה דבר נורא, ע"י פעולה קטנה הוא קיבל כזה דבר. הרב מבריסק אמר שכשיבוא משיח אנשים ימרטו את שערות ראשיהם כשיראו מה היה

אנשים חושבים שהעיקר שהוא עובד ומשתדל, וזה ממש לא נכון. כשאדם עושה את הפעולה שהיה צריך לעשות, ועושה אותה בצער או מקבל שכר ממה שלא בצער, אבל מליון קרבנות שאנשים הקריבו בצער לא משתווים לקרבן של נח, כי הוא עשה את הדבר הנכון.

בזמן האחרון אנשים התחילו להקל מעליהם עול, אי אפשר לחץ, אבל החיים הם רציניים מאוד, אדם בעבודת חיים נבונה מצליח באופן שאין לתאר.

היה אצלינו אדם מיוחד, שצמח ועלה, וזכה שבניו כולם מלאים וגדושים בתורה וביראת שמים ובהרצת תורה בצורה חריגה ולא מצויה. פעם סיפר איך זכה לזה. היה חכם שאול שערבני זי"ע, אדם גדול מאוד שהיה בקיא בששת סדרי משנה בעל פה, חכם יהודה מועלם זצ"ל סיפר לי שהבכיות שלו ביום כיפור היו באופן נורא, עד שפעם אחת אשה התעלפה מרוב הבכיות. בסוף ימיו סבל מאוד משיתוק, וכשהגיע היום כיפור הוא נשאר בבית לבד באופן סיעודי.

היהודי הזה ראה שאי אפשר להשאיר את החכם לבד, והחליט להישאר איתו בבית כל היום כיפור, לעזור בו ולסעודו, וכך עבר עליו יום כיפור עם תפילות ביחידות ובצורה חפוזת. כשהסתיים היום כיפור הוא הרגיש שאמנם היה התעוררות, אך הלך לו יום כיפור, וחכם שאול הרגיש בזה, וקודם שיצא קרא לו ואמר לו תגיד לי מה אתה רוצה בחיים, הוא רמז לו שרוצה לברכו, ולא סתם ברכה אלא דבר שיהיה, אמר לו אותו יהודי שהוא רוצה שבניו יהיו מלאים בתורה וירא"ש, אמר לו חכם שאול קיבלת.

לפעמים בן אדם עושה את המעשה הנכון, לא רק לפי הצער, והוא זוכה לגדולות, צריכים לעבוד את ה' בשכל טוב, אנשים צריכים להסתכל על עבודת ה' בצורה נכונה, אני רואה לפעמים אנשים שעובדים בצורה שבעסקים הם ודאי לא היו נוהגים כך, וזה לא נכון, עובדים את ה' גם עם המוחין. ה' יעזור שנזכה שלא נבוש ולא ניכלם, להגדיל תורה ויאדיר.

